ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1 (1892)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'

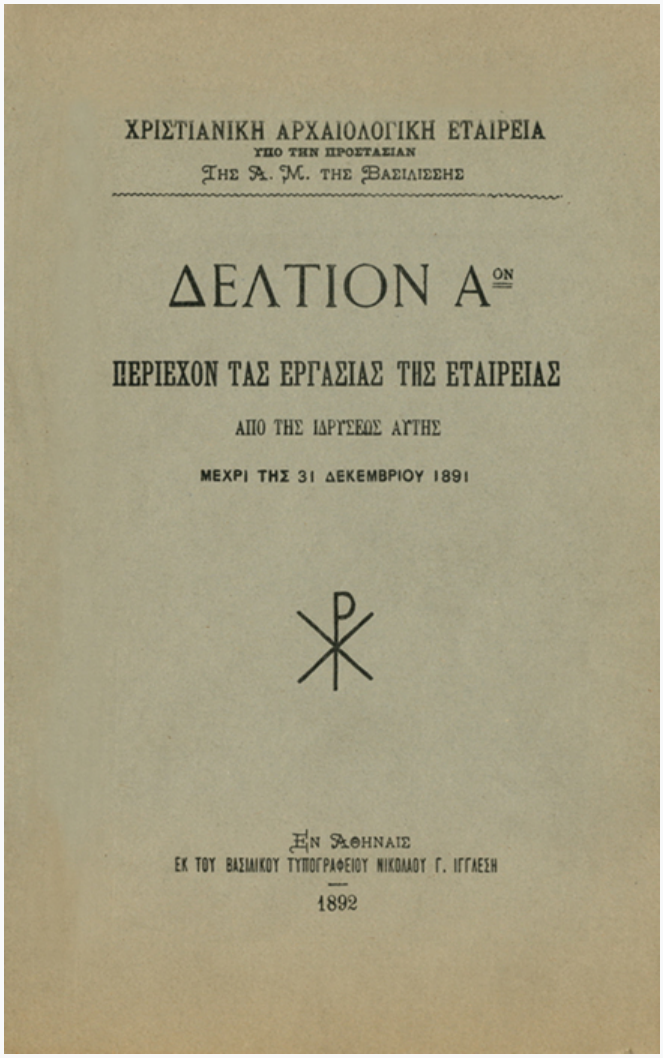
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ
ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ Α^ΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1891

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΙΓΓΛΕΣΗ
1892

Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: 10.12681/dchae.1503

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1892). Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, *1*, 94–120. https://doi.org/10.12681/dchae.1503

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 12/10/2024 05:28:17

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 12/10/2024 05:28:17

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Έκθεσις του Διευθυντού του Χριστιανικού Αρχαιολογικού Μουσείου Γ. Λαμπάκη περί των κατά το έτος 1891 πεπραγμένων

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'• Σελ. 94-120

ΑΘΗΝΑ 1892

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE
e-Publishing

www.deltionchae.org

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1891 πεπραγμένων.

Κύριοι.

Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ταύτῃ βραχεῖ ῥήματι θέλω ἀναφέρει ὑμῖν :

α) Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Μουσείου.

β) Περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεων καὶ σπουδαιοτέρων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ κλάδου τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας παρατηρήσεων ἡμῶν.

γ) Περὶ τῶν μᾶλλον λόγου ἀξίων ἀντικειμένων, τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος περιελθόντων εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μουσεῖον· καὶ

δ) Περὶ τῆς ἐν τῷ Ζαππείῳ Μεγάρῳ ἐκθέσεως καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ὁμιλιῶν καὶ συνδιαλέξεων ἡμῶν.

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν ἔτος εἰσῆλθον εἰς τὸ Μουσεῖον 477 ἀντικείμενα ἐγγραφέντα ὑπὸ τοὺς ἀπὸ τοῦ 872—1343 ἀριθμούς, ἤτοι :

Διάφορα ἀντικείμενα	241
Συλλογὴ Θειρσίου	111
Χειρόγραφα	19
Ἔντυπα	50
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	50
Νομίσματα	6
Τὸ ὅλον	477

Τούτων προῆλθον

Ἐξ ἀγορᾶς	21
Συλλογὴ Θειρσίου	111
Φροντίδι τοῦ Σ. Μητροπολίτου	1
» κ. Τσιγαρᾶ	1
» κ. Βισβίζη	1
Ἐκ διαφόρων προσφορῶν	56
Φροντίδι ἡμῶν	286
Τὸ ὅλον	477

Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων κατεθέσαμεν περὶ

τὰ 100 φωτογραφικὰ ἀπότυπα, μήπω ἐν τῷ κώδικι καταγραφέντα, ἅ τινα ἐν τῇ ἐφετεινῇ ἡμῶν περιοδείᾳ ἐλάβομεν ἐκ διαφόρων τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημείων.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ λῆξαν ἔτος ἐπεσκέφθησαν ἐν ὅλῳ τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον 217 ἄτομα, ὡς ἑξῆς:

Τὸν Ἰανουάριον 65, Φεβρουάριον 28, Μάρτιον 37, Ἀπρίλιον 20, Μάϊον 16, Ἰούνιον 4, Ἰούλιον —, Αὔγουστον 9, Σεπτέμβριον 3, Ὀκτώβριον 2, Νοέμβριον 29, Δεκέμβριον 6, ἐν ὅλῳ 217.

Β'. Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡμῶν παρατηρήσεις.

Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου μέχρι τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου διερχόμενος ἐν τοῖς ταξειδίοις μου τὰς ἀνὰ τὸ Κράτος μεγάλας γραμμὰς τῆς κυρίως ἀποστολῆς μου, ἐκπληρῶν φιλανθρωπικὰς διαταγὰς τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης, δὲν ὤκνησα, κύριοι, ὅπως σταθμεύων εἰς διαφόρους τόπους Ὑψηλῇ ἀδείᾳ τῆς Α. Μ. ἐξετάζω καὶ μελετῶ αὐτοὺς ὑπὸ Χριστιανικὴν ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν.

Ἂν δὲ ἤμην ποιητής, τότε μόνον, Κύριοι, θὰ ἠδυνάμην νὰ περιγράψω πως ὑμῖν τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας τῶν ταξειδίων μου περιπετείας, τὰς ὡραιότητας ἢ φρικαλέας ἀγριότητας τῶν τόπων, οὓς περιηγούμην, πῶς ἄλλοτε εὑρισκόμην ἐν μέσῳ εὐτυχοῦς φιλοξενίας, καὶ πῶς ἄλλοτε ὄρθιος ὑπὸ μαύρην *κατακαπνισμένην* καλύβην περιέμενον πότε ἡ παρήγορος αὐγὴ νὰ διαγελάσῃ, ὅπως ἐξέλθω τῆς φωλεᾶς μου, πῶς πολλάκις οἱ χωρικοὶ μὲ ἐξέλαβον ὡς μηχανικὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμματος, ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ χωρίου βουλευόμενον, κατὰ τὰς κομματικὰς τῶν χωρικῶν ὑπολήψεις καὶ ἀπογρώσεις, πῶς ὑπὸ τῶν αἰωνίως τὸ φάσμα τῆς

διαλύσεως τῶν Μονῶν τρεμόντων μοναχῶν περιστοιχούμενος, ὤφειλον νὰ δικαιολογῶ ταύτην ἢ ἐκείνην τῶν Μονῶν τὴν καταγραφὴν ἢ καταμέτρησιν, πῶς ποτὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν καιρῷ νυκτὸς κτυπήσαντες τὴν θύραν Μονῆς ἐν ἀπωτάτῳ ἐρήμῳ κειμένης, καὶ ὡς λῃσταὶ ἐκληφθέντες, ἐκοιμήθημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους ἐν ὑπαίθρῳ ἐν μέσῳ ζοφώδους σκότους φρικαλέας φύσεως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ πολυτίμων ἐρειπίων ἐλεεινὸν ἐγενόμην θῦμα τῆς δίψης ἰδίως, πῶς πολλάκις ἐν μέσῳ σεπτῶν ἐρειπίων ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν ἀνεβιβάζετο πρὸς τ' ἄνω ἡ διάνοιά μου ἐξετάζων τὰ ἱερὰ κειμήλια τῆς ἡμετέρας πίστεως, καὶ πῶς πολλάκις κατελήφθην ὑπὸ τοῦ μυστηριώδους ἱεροῦ φόβου πρὸ τῶν τρεμοσβυνουσῶν κανδηλῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἃς ἐλλείψει χρόνου ἐν καιρῷ νυκτὸς ἠναγκαζόμην νὰ ἐξετάσω καὶ μελετήσω· πλὴν ἀφίνων πάντα, τὰ ἀνταξίου ποιητοῦ δεόμενα θέματα ταῦτα, χωρὶς σελήνης καὶ χρυσιζούσης κορυφῆς ὀρέων, πεζαίτατα, Κύριοί μου, ἔρχομαι νὰ διηγηθῶ ὑμῖν ὅσους κατὰ τὸ πεντάμηνον διάστημα τοῦ λήξαντος ἔτους ἐπεσκέφθημεν καὶ ἐμελετήσαμεν 40 περίπου τόπους, τοὺς ἑξῆς :

Τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, τὴν ἀρχαίαν ἐπισκοπὴν Δαμαλᾶ, τὰς νήσους Πόρον καὶ Αἴγιναν, τὰς Πάτρας τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας, τὰ Λεχαινὰ, τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, τὸ ἠρειπωμένον φρούριον τῆς Κυλλήνης, τὴν Κυλλήνην αὐτὴν τὴν κοινῶς Γλαρέντζαν, τὴν Ἀνδραβίδα, τὴν Γαστούνην, τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Φραγκαβίλλα (Franca-villa), τὴν Μονὴν τῆς Σκαφιδιᾶς, τὸν Πύργον, τὰ Ὀλύμπια, τὸ Κατάκωλον, τὴν ἄνω καὶ κάτω Κυπαρισσίαν, τὴν Χριστιανούπολιν, τὰ Φιλιατρὰ, τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν, τὴν Πύλον, τὰς Καλάμας, τὸ Γύθειον, τὴν συμπαθῆ νῆσον τῶν Κυθήρων, τὴν παππῶαν ἡμῖν νῆσον Σίκινον, τὴν σεπτὴν Πάρον, τὴν Σύρον,

τὴν Χαλκίδα, τὴν Ἐρέτριαν, τὴν Βάθειαν, τὸ Γυμνὸ, τὴν Λίμνην, τὴν Μονὴν Γαλατάκη, τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ τὴν Μονὴν Μακρημάλλης.

Αἱ σπουδαιότεραι δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παρατηρήσεις ἡμῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς:

α). Ἐν τῇ Χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων, κάτωθεν τοῦ μεγάλου Χωριοῦ ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κάστρου εὕρομεν κυκλικὴν ἔπαλξιν ἀρχαίου ἐγκρίτου τέχνης φρουρίου, 2$^{\mu}$, 80 μεταβληθεῖσαν εἰς ἱερὸν βῆμα ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, οὗ τινος ἐλάβομεν καὶ φωτογραφικὸν ἀπότυπον.

β). Ἐν Τροιζῆνι περιεγράψαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Δαμαλᾶ ἧς κατὰ τὴν δημώδη ἔκφρασιν «*Ὁ ἐπίσκοπος δὲν εἶχεν οὔτε νοῦν οὔτε μυαλά*».

γ). Τὴν πόλιν τῆς Ἀχαΐας ἐπεσκέφθημεν χάριν τῆς ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι ἀναφερομένης ἐπιστολῆς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τῆς Ἀχαΐας, περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.[1]

δ). Ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν εἴδομεν τὸν Βυζαντινοφραγκικὸν ῥυθμὸν τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἐπιγραφῆς «*Ἡ Κυρία ἡ Βλαχέρνα ἐκ τῆς Μονῆς Κλαρέντζας*» μανθάνομεν καὶ ἑτέραν προσωνυμίαν τῆς νῦν Γλαρέντζας. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Μονῇ ἀνέγνωμεν Πατριαρχικὸν Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. ἀντεγράψαμεν δὲ καὶ ἕτερον τοῦ 1677 τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, πρὸς δὲ λατινικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 1358.

ε). Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι, ἀνέγνωμεν τὸν διὰ καλλίστης τέχνης ἐγγεγλυμμένον δακτυλικὸν ἑξάμετρον στίχον:

† ΠΑΓΚΛΕΑ ΕΙΣΙΘΙ ΜΑΤΕΡΟΣ ΙΔΕ ΘΕΟΙΟ ΝΗΟΝ

1 (Πατρολογία ἔκδοσ. Migne τόμ. Β'. σελ. 1187).

Ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχέ ποτε περικαλλὴς ναὸς τῆς Θεοτόκου.

ς). Ἐν Ἀνδραβίδι κατεμετρήσαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὸν περίφημον Γοτθικὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας 45ᵐ,50 μήκους καὶ 18ᵐ,85 πλάτους.

ζ). Ἐν Γαστούνῃ κυριολεκτικῶς ἐθαυμάσαμεν τὴν πλουσίαν ἀρχιτεκτονικὴν κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν τῆς καθολικῆς, ἥτις τῷ 1702 ἱστορήθη δαπάνῃ τοῦ ἐπισκόπου Ὠλένης Ἰωαννικίου, νῦν δὲ οἱ ἐκεῖ διακοσμήσεως χάριν ἐπέχρισαν δι' ἀσβέστου.

η). Ἐν Φραγκαβίλλᾳ παρετηρήσαμεν τρεῖς ἐπικειμένας περιόδους ἁγιογραφιῶν τῆς ὑγρᾶς ἀρχαίας Χριστιανικῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

θ). Ἐν τῇ Μονῇ Σκαφιδιᾶς μελέτης ἄξια εὕρομεν τοὺς μεσαιωνικοὺς αὐτῆς πύργους, τὰ χρυσοκέντητα ἐπιμάνικα Θεοφάνους τοῦ ἐπισκόπου (Ὠλένης) 1617 καὶ τὸ μέγα ὠμόφορον (μήκους 3ᵐ,78 πλάτους 0,26) τοῦ θεοφιλεστάτου Ἁγίου Κορώνης καὶ Κυρ. Ἀγαπίου (1740). Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἴδομεν καὶ τέσσαρα πατριαρχικὰ σιγίλλια, δύο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (1798), τὸ μὲν τῆς Μονῆς Σκαφιδιᾶς, τὸ δὲ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Νικολάου «τὸ ἐπιλεγόμενον Φραγκοπήδημα» τοῦ αὐτοῦ ὡσαύτως ἔτους, τὸ τρίτον τοῦ Πατριάρχου Παϊσίου (1740) τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου πλησίον τῶν Φιλιατρῶν καὶ τὸ τέταρτον τῆς Μονῆς τοῦ Πατριάρχου Γαβριὴλ (1794). Εἰς ἀρχιερατικὴν δὲ φυλλάδα μεταξὺ ἄλλων ἀνέγνωμεν καὶ τὸ χρονογραφικὸν ἐπισημείωμα «1752 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ 11 ἡμέρα Δευτέρα ἔγινε ἕνας σεισμὸς καὶ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν εἰς τὸ καιρὸ τοῦ ὄρθρου . . . .» καὶ ὀλίγον κατωτέρω «1756 Μαΐου 19 ἔδωσε τὸ κοινὸν χρέος ὁ ἅγιος Ἀνδρούσης ὁ λεγόμενος Νηκιφόρος τόπιος νησιότης καὶ ὁ Θεὸς μακαρίσι του».

Λυπηρὸν ὅτι τὸν διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς Βυζ. αὐτοῦ γραφὰς πολύτιμον ἀρχαῖον ναὸν τῆς Μονῆς ταύτης οἱ ἐκεῖ Πατέρες, ὅπως καθωραΐσωσι καὶ προσαυξήσωσιν, ἐντελῶς παρεμόρφωσαν καὶ κατέστρεψαν!!!

ι). Ἐν Ὀλυμπίοις ἐθαυμάσαμεν τὸν ἀρχαιότατον, ἄνευ εἰκονοστασίου, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἱερῶν διαστύλων ἀρχαιότατον χριστιανικὸν ναόν, ὃν λεπτομερῶς κατεμετρήσαμεν καὶ πολλαχόθεν ἐφωτογραφήσαμεν, μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τῷ ναῷ κειμένων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, λόγου ἄξιαί εἰσιν ἡ ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκους 1ᵐ,10 καὶ πλάτους 0,78, ἐπιγραφὴ αὕτη.

† ΚΥΡΙΑΚΟϹ Ο ЄΥ	Κυριακὸς ὁ εὐ-
ΛΑΒЄϹΤΑΤΟϹ	λαβέστατος
ΑΝΑΓΝΩϹΤΗϹΚΑΙ	ἀναγνώστης καὶ
ЄΜΦΥΤЄΥΤΗϹ	ἐμφυτευτὴς
ΤΗϹΚΤΗϹЄΩϹ	τῆς κτήσεως
ΥΠЄΡϹΩΤΗΡΙΑϹ	ὑπὲρ σωτηρίας
ЄΑΥΤΟΥЄΥΞΑΜЄ	ἑαυτοῦ εὐξάμε-
ΝΟϹЄΚΑΛΙЄΡΓΗ	νος ἐκαλιέργη-
Ϲ]ЄΝΤΗΝϹΤΡΩϹΙΝΤ[αύτην	σε τὴν ϲρῶσιν τ[αύτην

Καὶ ἡ ὡσαύτως ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου 1ᵐ,07 καὶ πλάτους 1ᵐ.04 ἐπιγραφὴ αὕτη :

† Κ]ΕΒΟΗΘΙΤΩΔ	Κ[ύρι]ε βοήθη τῷ δ
Ο]ΥΛΩϹΟΥΑΝΔΡΕΑΤΩ	ούλω σου Ἀνδρέα τῷ
Α]ΝΑΓΝΩϹΤΗ †	Ἀναγνώστῃ
ΚΑΙ ΜΑΡΜΑΡΑΡΙΩ +	καὶ μαρμαρίῳ.

ιβ). Ἐν Χριστιανουπόλει ἐπεσκέφθημεν τὸν περίφημον ἠρειπωμένον χριστιανικὸν ναὸν ταύτης, τοῦ Σωτῆρος, οὗ τινος τὴν πραγματικῶς ἀμίμητον ἀρχιτεκτονικὴν λαμπρότητα ἐκφράζει τὸ ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον ἰδίως δημῶδες : «*Ἀγιὰ Σωτῆρα 'ς τὸ Μωριᾶ, κι' Ἀγιὰ Σοφιὰ 'ς τὴν Πόλι*». Ἐν τῷ καταστήματι τῆς Δημαρχίας τῆς πόλεως τῶν Φιλιατρῶν

ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων εὐπατριδῶν ἐποιησάμεθα τὰς δεούσας περὶ τοῦ Ναοῦ τούτου ἀνακοινώσεις, περὶ τῆς ἀξίας, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τούτου.

ιβ). Ἐν Κυθήροις ἀνεύρομεν τὸν κτήτορα τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἐσταυρωμένου, τὸν Ἱεράρχην Φιλόθεον Δαρμάραν (1660) ὡς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἐπεσκέφθημεν τὸν Ἅγιον Ἰωάννην «*εἰς τὸν κρημνὸν*» ὑπὸ σπήλαιον 4 μέτρων βάθους καὶ 8 πλάτους, ναΐδιον τοῦ 1592, εἰς ὃ ἀνιστορήτως ἀξιοῦσιν ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος συνέγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἐμελετήσαμεν τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως ἐξαγαγόντες ἱκανὴν σειρὰν ἀρχιερέων τῆς νήσου Κυθήρων ὡς καί τινας Μητροπολίτας τῆς ἐνδόξου Μονεμβασίας. Πρὸς δὲ ἐπεσκέφθημεν μετὰ τοῦ φίλου Καθηγητοῦ κ. Στάη τὰς πολλὰς ἠρειπωμένας ἐκκλησίας τῆς Παληόχωρας, ὡς καὶ τοῦ Μυλοποτάμου, ἐν ᾗ σπουδαιοτάτη ἡ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδότου ἐπιγραφὴ τοῦ 1518. Μετ' ἐπιστήμης δὲ καὶ εὐλαβείας πολλῆς ἐξητάσαμεν τὴν ἐπὶ ὀρειχάλκου γεγραμμένην ἱερὰν εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσσης, ἧς τὰ χρώματα τῶν ἱερῶν προσώπων, ἕνεκα τῆς ἐν τοῖς Ναοῖς ἀναπτυσσομένης θερμότητος καὶ τῆς ἐπηρείας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, κατὰ τὰς ἀνὰ τὴν νῆσον τελουμένας λιτανείας ἀναλυθέντα, ἐσχημάτισαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσώπων κυματισμούς, ἐν εἴδει γραμμάτων, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ διακρίνωνται οἱ χαρακτῆρες τῶν ἱερῶν προσώπων. Ἐν τέλει δὲ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποσιωπήσωμεν τὸ πρὸς τὸ φυτὸν τῆς μυρτιᾶς ἐγκώμιον, ὅπερ ἠκούσαμεν ἐν Κυθήροις καὶ ἐν Μυλοποτάμῳ, ἥτις τὸ πάλαι μὲν ἦν ἱερὸν τῆς ἐκεῖ λατρευομένης Ἀφροδίτης, νῦν δὲ ἱερὸν φυτὸν τῆς Θεοτόκου, ἐξ οὗ καὶ Θεοτόκος ἡ Μυρτιδιώτισσα, καὶ ἣν οἱ κάτοικοι χριστιανικῶς νῦν ἐγκωμιάζουσιν οὕτως:

«Μυρτιά μου χρυσοπράσινη τῆς Ἐκκλησιᾶς στολίδι,
χωρὶς ἐσὲ δὲν γίνεται κανένα πανηγῦρι».

ιγ) Ἐν τῇ νήσῳ Σικίνῳ ἐθαυμάσαμεν τὰς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ νήσῳ λαμπρὰς ἁγιογραφίας τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου τοῦ Σκορδίλη ἔργα τοῦ 1697, ὡς καὶ τὸν εἰς χριστιανικὸν ναὸν μεταβληθέντα ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

ιγ') Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ηὐτυχήσαμεν ν' ἀνεύρωμεν τ' ὄνομα Ὑλασίου τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ καθ' ἡμᾶς σχεδὸν ἀναμφιβόλως κτίτορος τοῦ πολυτιμοτάτου Ναοῦ τῆς *Ἑκατονταπυλιανῆς*[1]. Τὸν ναὸν τοῦτον, ἔχοντα μῆκος μὲν 38,75. τοῦ γ.μ. πλάτος δὲ 24,60. ὡς ἐκ τῆς πολιᾶς αὐτοῦ ἀρχαιότητος, ὡς ἐκ τῆς σοβαρᾶς Χριστιανικῆς αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἐγκρίτου Χριστιανικῆς αὐτοῦ τέχνης, καὶ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ, ἐν σχήματι Σταυροῦ, ἀρχαιοτάτου Χριστιανικοῦ βαπτιστηρίου, τὸν Ναὸν λέγομεν τοῦτον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἱερὰν Μητρόπολιν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος, καὶ Ἱερὰν Βηθλεὲμ τῶν ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Τὸ κατ' ἀρχὰς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἐπὶ τῶν θωρακίων τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ ναοῦ ἀνέγνων τὰ μονογράμματα ταῦτα :

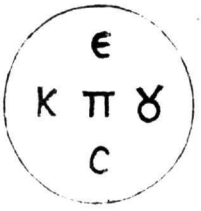

1. Γράφομεν τὸ ὄνομα ὡς ἐπισήμως τοῦτο ἔχει ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Εἰκονοστασίῳ· ἐκ τοῦ *ἑκατὸν πύλας ἔχειν*, ἐφ' ᾧ ἡ γραφὴ πυληανῆς διὰ τοῦ **Η** ἐκ τοῦ πύλη.

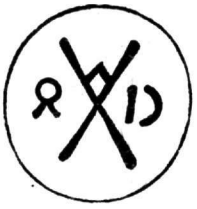

Πλὴν πολυτρόπως συνδυάζων ταῦτα, οὐδόλως ἠδυνάμην νὰ ἐξαγάγω τὸ κύριον ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτε αἴφνης ἐξετάζων τὰ φυλλώματα τῶν κιονοκράνων τοῦ ναοῦ, ἐντὸς ἀναγεγλυμμένου Σταυροῦ σαφέστατα ἀνέγνων δι' ἐγγεγλυμμένων γραμμάτων

Υ
Λ
ЄΠΙC ΑΚΟΠȣ
C
Ι
Ο
Υ

ἤτοι ΥΛΑCΙΟΥ ΕΠΙCΚΟΠΟΥ.

Ὅτε οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία περὶ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὀνόματος ἡμῖν ὑπελείπετο[1].

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς περιγραφῆς Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ, ἀπὸ τοῦ ι'. ἤδη αἰῶνος ἠγνοεῖτο τὸ ὄνομα τούτου,

1 Ὅτι δὲ οὗτος ἐστὶν ὁ κτίτωρ, τοῦτο σαφέστατα καθ' ἡμᾶς ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι εἰς πάντα τὰ θωράκια τῆς γυναικωνίτιδος, ἐντὸς κύκλων, ἀντὶ παντὸς ἄλλου κοσμήματος χαράσσεται τὸ μονόγραμμα τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὅτι πλὴν τούτου ὁλόγραφον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰ φυλλοφόρα κιονόκρανα τοῦ Ναοῦ, ὅτι ἡ γλυπτικὴ αὐτῶν εἶναι τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς τοῦ Ναοῦ χαρακτικῆς τέχνης, ὅτι ἡ κατὰ γενικὴν πτῶσις, δηλοῖ τὸ *ἀναλώμασι* Ὑλασίου Ἐπισκόπου ἢ τὸ ἱκετευτικόν, μνήσθητι Κύριε Ὑλασίου Ἐπισκόπου. Τέλος ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ γνωστὸν ὅτι ὅπως κατὰ γενικήν, ἐν τοῖς θωρακίοις τῆς γυναικωνίτιδος ἐν Κων|πόλει, ἐν Μιστρᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτως κατὰ γενικὴν ἐγχαράσσονται τὰ ὀνόματα τῶν κτιτόρων τῶν Ἱερῶν Ναῶν.

διὰ τοῦτο μετὰ συγκινήσεως οἱ κώδωνες τοῦ Ἱεροῦ τούτου Ναοῦ τῇ 4 μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἤτοι τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891 ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν μετέδωκαν τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ὅτε ἐν αὐτῷ τῷ Ναῷ παρόντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Κυρίου Γρηγορίου, παντὸς τοῦ Κλήρου, τοῦ Δημάρχου κ. Μάτσα, τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ πλήθους λαοῦ, ἀνεκοινώσαμεν τὰ περὶ τῆς πολυτιμήτου ἀξίας καὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Σεπτοῦ τούτου Ναοῦ, μεθ' ὃ ὁ Ἐπίσκοπος ἐφ' ὑψηλῆς ἀναβὰς κλίμακος, ἐφ' ἧς ἡμεῖς ἀναβάντες τὸ ὄνομα τοῦτο πρῶτον ἀνέγνωμεν, πρῶτος αὐτὸς ἀνεκοίνωσε καὶ ἐξεφώνησε τοῦτο εἰς τὸ κάτωθεν ἀνυπομόνως καὶ ἐν μυστικῇ σιγῇ παριστάμενον πλῆθος, μεθ' ὃ τῇ ἰδίᾳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου εὐσεβεῖ πρωτοβουλίᾳ συγκινητικὸν ἐψάλη μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ πολιοῦ Ἐπισκόπου τούτου Ὑλασίου.

Ἰδοὺ ὡς εἶχεν ἡ προσφώνησις τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά.

«Εἰς πάντας ἡμᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ περικαλλέστατος καὶ παλαιότατος οὗτος ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ὁ κατακοσμῶν ὄχι μόνον τὴν νῆσόν μας Πάρον, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ τὸ πανάρχαιον αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σώζεται καὶ τὸ ἱερὸν Βαπτιστήριον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων· εἶναι λέγω γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν εἴτε ἐκ παραδόσεως εἴτε ἐξ ἱστορίας ἐγίνωσκε τίς ὁ ἀρχιερατεύσας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε ὁ ναὸς οὗτος ἀνῳκοδομήθη, ἢ τίς ὁ κτήτωρ αὐτοῦ.

Ἤδη ὅμως ὅτε ὁ ἀκάματος καὶ πολυμαθὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας θεολόγος κ. Γεώργιος Λαμπάκης, κατὰ προτροπὴν καὶ σύστασιν ἐμοῦ τοῦ μετρίου ἱεράρχου σας διαμένοντος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡς συνοδικοῦ συνέδρου, μετέβη ἐνταῦθα ἵνα σπουδάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ἐφαρμόσῃ τὰς θεωρίας του, ἐξετάζων καὶ ἐρευνῶν, ἀνεκάλυψεν ἐπ' αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς καὶ εἰς σχῆμα σταυροῦ τὸ ὄνομα τοῦ τότε Ἐπισκόπου, προσῆλθεν εἰς τηνοῖκίαν μου πλήρης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναγγείλας μοι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τέως ἠγνοουμένου.

Ἔρχομαι λοιπὸν σήμερον καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, μετὰ παλλούσης καρδίας καὶ πολλῆς συγκινήσεως, θεωρῶν ἐμαυτὸν εὐτυχῆ ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἐπισκόπου τοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κτήτορος τοῦ ἱεροῦ καὶ σεβασμίου καὶ παναρχαίου τούτου ναοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἀναγνώσητε καὶ ὑμεῖς αὐτὸ πεισθέντες, ἀσπασθῆτε αὐτὸ

μετ' εὐλαβείας, εἶτα δὲ ποιήσωμεν δέησιν πρὸς τὸν ἐν Τριάδι θεὸν ἵνα αὐτὸν μὲν τὸν μέγιστον εὐεργέτην τῆς νήσου μας ἀναπαύσῃ, ἡμᾶς δὲ ἐλεήσῃ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Ἰδοὺ τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στήλης. Ὑλασίου ἐπισκόπου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐτελέσθη ἡ δέησις ἱσταμένων τῶν χριστιανῶν μετ' εὐλαβείας καὶ συγκινήσεως μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Γρηγορίου.

Ἐν Παροικίᾳ τῆς Πάρου τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1891.

Ὁ ἐπίσκοπος Πάρου καὶ Ναξου.

(Τ. Σ.) † ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ταύτην δὲ ὑπογράψας καὶ τῇ σφραγῖδι τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ ἐπισημάνας παρέδωκεν ἡμῖν, ὡς ἱστορικὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅπως καταθέσωμεν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ἣν καὶ ὑπ' ἀριθμ. 1181 κατεγράψαμεν.

Πλὴν τῶν μονογραμμάτων τούτων, ἐπὶ τῶν σταυροφόρων θωρακίων τῶν ἀρχαίων *διαστύλων* ἅτινα, δυστυχῶς ἀκόμψοις γλυφαῖς οἱ ἐκεῖ παρεμόρφωσαν, αἱ δὲ λόγου ἄξιαι εἰκόνες τοῦ Μαυρογένους, ἔργον τοῦ 1788, περιέφραξαν τὸ σύνηθες εἰκονοστάσιον σχηματίσασαι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰησοῦν θωρακίου ἀναγινώσκομεν :

† ΚΕCΟCΟΝΤΩΝΒΑCΙΛЄΑSЄΠΑΚȣCΟΝΗ
Μ
Ω
Ν

ἤτοι : «† Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν». Ἐπὶ δὲ τῶν ἄκρων ἀναγινώσκομεν τὰ μονογράμματα ταῦτα.

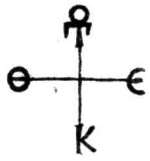

Θεοτόκε

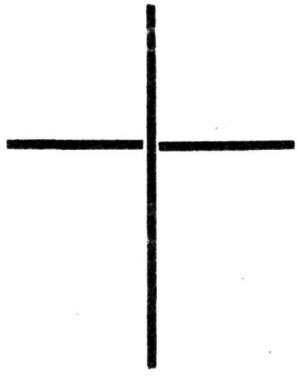

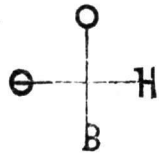

βοήθει

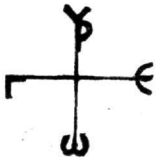

Γεωργίου

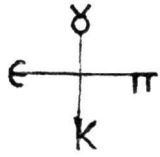

Ἐπισκόπου

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου θωρακίου ἀναγινώσκομεν ταῦτα :

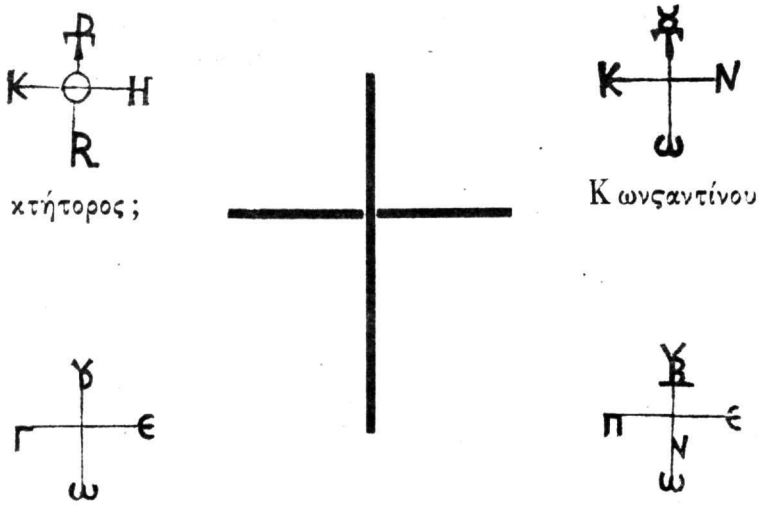

Βεβαίως τὰ θωράκια ταῦτα εἰσὶ μεταγενέστερα τῶν ἱερῶν *διαστύλων*, ἅτινα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκτίσθη ὁ Ναὸς οὗτος ἦσαν ἐλεύθερα, οὐδόλως δ' ἀπίθανον ὅτι ταῦτα ἀλλαχόθεν μετηνέχθησαν εἰς τὸν Ναὸν τοῦτον, ἢ ἀναφέρονται εἰς μεταγενεστέρας ἐπὶ τοῦ Ναοῦ τούτου προσθήκας.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἀναγινώσκομεν IC XC ὁ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, ἐπὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ΜΗΡ - ΘΥ Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΠΥΛΙΑΝΗ· ὑπ' ἀμφοτέρας δὲ ἀναγινώσκομεν συντετμημένως ΙΩ.(άννου) ΝΚ (Νικολάου) ΠΤΡ (Πέτρου) Β. Β. Δ. (Βοϊβόδα) ΜΡΔΜ. (Μαρίας Δομνίτσας) ΚΤΚΝ (καὶ τέκνων). 1788. ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΗ.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Νάρθηκος, ὅστις εἶναι ἄκομψος μεταγενεστέρα προσθήκη ιζ'. αἰῶνος ἀναγινώσκομεν ἀνορθογράφως :

† ΜΝΗϹΗΤΙ ΚΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛϹ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΙΧΕΛΙ ΓΑΣΣΑΡΟ
ΠΟΥΛΟΣ ΜΑϹΟΡΗΣ.
† ΜΝΗϹΗΤΙ ΚΕ ΤΗ ΨΙΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛϹ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΜΑΡΤΟΥ
1678.

Δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν Νάρθηκα ἐπὶ μαρμαρίνου τάφου, ἐφ' οὗ ἐστὶν ἀναγεγλυμμένον οἰκόσημον χειρὸς κρατούσης τρεῖς λαμπάδας, ἀναγινώσκομεν:

† ΕΓΩ ΝΙΚΟΛΑΣ ΒΟΥΤΖΑΡΑΣ ΗΚΑΜΑ ΤΟ ΠΑΡΟΝ [ΜΝΗΜΙΟΝ
ΕΠΙ ΖΩΗΣ ΜΟΥ[1] ΚΑΙ Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ Ο ΧΣ ΝΑ ΒΑΛΙ ΕΙΣ ΤΑΙΣ ΑΓΚΑΛΕΣ ΤΟΥ ΤΗΝ ΨΥΧΙΙ ΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 1617.

Ἀριστερᾷ δὲ τοῦ Νάρθηκος εὕρηται ἕτερος ἐκ μαρμάρου τάφος, ἐφ' οὗ εὕρηται οἰκόσημον χειρὸς κρατούσης γραφῖδα ἐκ πτεροῦ, καὶ ἐφ' οὗ ἀναγινώσκομεν

1651 ΕΙΚΟΝΑ ΦΕΡΟΝ
ΜΗΝΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΩ ΔΑΚΡΥΟΡϹΣΙΣ ΩΡΑΣ
24 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΙΚΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΙΣ
ΚΟΝΤΙΛΗ ΥΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ἐπὶ τῆς γυναικωνίτιδος παρεκκλησίου, πλήρους ὀστῶν ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώσκομεν:

†
ΑΝΑΚΕΝΙϹΙ ΕΚ ΒΟΘΡΟΥ ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ- [ΤΙΜΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΧϹ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΑΝΩ
ΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΚΗΜΙΤΗΡΙΟ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΙΣ ΚΕ ΕΞΟΔϹ [ΓΕΩΡΓΙϹ
ΜΑΣΟΥ ΚΕ ΤΗΣ ΣΥΜΒΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΜΟΣΚΟΥΣ
1698.

1. Δηλ. ζῶντος.

Κάτωθεν δὲ τοῦ ναϊδίου τούτου ἐπὶ τμήματος λιθίνου κρασπέδου ἀναγινώσκομεν :

ΤΑΔΑΠΟΧΥΓΚΑΤΑΒΑΣΕΙ 1635 = τὰ δὲ (ἔτη) ἀπὸ Χριστοῦ καταβάσει 1635.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀναγινώσκομεν :

I C	X C
N I	K A

ΜΝΗΣΤΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΑ 1666.

Ὄπισθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου κοσμήτου τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀναγινώσκομεν :

Ιω]σὴφ Ρξι Δοξ ὁ Ζακύνθιος 1657.

Ὑπὸ τὸν Σταυρὸν δὲ, τοῦ ὀπίσω τῆς Ἁγίας Τραπέζης ὑπάρχοντος, «Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάννη Σκορδείλη» ἔργον ὡς νομίζομεν τοῦ 1690.

Εἰς τὸ Διακονικὸν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκομεν :

Αφλξ=1536
μην . . τοβρηθ
C . . ΟΥ . . ΘΥ
πουC τ εο . ΑΥ
τοΥ

Εἰς δὲ τὸ ὑπέρθυρον τῆς θύρας τῆς ἱερᾶς Προθέσεως

† ΜΝΙϹΙΤΙ ΚΕ ΤΙ ΨΥΧΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟ ΤΟΥ
ΘΕΟΥ ΜΑΝΟΛΙ ΒΙΤΖΟΡΕΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ 1611.

Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου δὲ εἰκονοστασίου τοῦ παρεκκλησίου τούτου, ἐπὶ τῆς λίαν πεπαλαιωμένης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἀναγινώσκομεν «ΜΗΡ-ΘΟΥ Η ΕΛΕΟΥϹΑ», ὑπ' αὐτὴν δὲ ἀναγινώσκομεν:

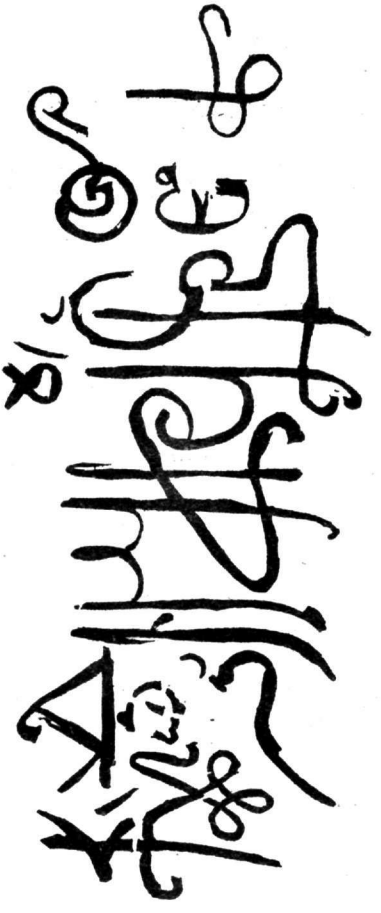

ἤτοι «Διὰ χειρὸς Δημητρίου Ἱερέως».

Ἡ εἰκὼν αὕτη, αὐστηροῦ καλοῦ Βυζαντιακοῦ τύπου, ἐστὶ πολύτιμον ἔργον ιε΄. περίπου αἰῶνος, ἐγκρίτου Βυζαντιακοῦ ἁγιογράφου, τὸ πρῶτον ἤδη ἡμῖν γνωριζομένου.

Τοῦ αὐτοῦ δὲ ἱερέως ἔργον ἐστὶ καὶ ἡ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ μεγάλου Ναοῦ εὑρισκομένη λόγου ἀξία μεγάλη ἡμικυκλικὴ πρὸς τὰ ἄνω εἰκών, ὕψ. 1,80 μήκ. 1,50, ἧς ἄνω μὲν εἰκονίζεται τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, κάτω δὲ ἀφ' ἑνὸς ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ χειροτονία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

Οὕτως, ἄνω τῆς εἰκόνος ἀναγινώσκομεν « **Ἡ μεγαλώνυμος ἀΐδιος Σοφία τοῦ Πατρὸς σὺν τῇ νοερᾷ οὐσίᾳ** » ἐπὶ τοῦ Θρόνου δ' ἐφ' οὗ καθέζεται ἡ Ἁγία Τριὰς ἀναγινώσκομεν « **τρόμῳ Σοι λειτουργοῦσι** » ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θρόνου « **Ἀγγελικαὶ λαμπρότητες** », δεξιᾷ τούτου «**παρεστῶσαι μέλπουσιν ἀεί** ».

Ἀριστερᾷ παρίσταται ἡ Θεοτόκος, πρὸς ἣν Χερουβὶμ λέγει « **Τρισάκτινε ἥλιε τρισσοκλεέστατον φῶς** ». Δεξιᾷ δὲ ὁ Πρόδρομος, πρὸς ὃν ἕτερον Χερουβὶμ λέγει « **δὲ τρισὶ γνωριζόμενος, ἅγιος ἅγιος ἅγιος** ».

Κάτωθεν δὲ τοῦ Θρόνου δεξιᾷ τούτου « **τὴν τῆς Θεότητος φύσιν ἑνὶ** » ἐν μέσῳ τούτου « **ζομένην μονάδα τρία** » ἀριστερᾷ « **πρόσωπα Πατρὸς Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος** ».

Ο Θεὸς Πατὴρ κρατεῖ σφαῖραν μετὰ Σταυροῦ, ἐφ' οὗ εἰσι τὰ γράμματα

Ο

ΕΜ ΟΣ = **ὁ ἐμὸς κόσμος.**

ΚΟ

Μεταξὺ δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ δύο Σεραφεὶμ λέσιν, τὸ μὲν «**Θεὲ Πάτερ Υἱὲ καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἡ ἄναρχος φύ-**» τὸ δὲ συνεχίζει «**σις καὶ δόξα ὁ εἷς μὲν τῇ φύσει** (τρισὶ δὲ τοῖς **προσώποις** ».

Πρὸς τὰ κάτω ἡ εἰκὼν διαιρεῖται εἰς δύο, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος ὑπὸ τὸν τίτλον Η ΑΓΙΑ ΣΙΩΝ γίνεται ἡ ἐξέλευσις τῶν τιμίων δώρων, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς ἀσκεπὴς ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς δέχεται παρὰ τῶν εἰσδευόντων ἁγίων Ἀγγέλων, αἵτινες ἐπὶ κεφαλῆς φέροντες τοὺς *ἀέρας*, ὁμοι-

άζουσι πρὸς Αἰγυπτίας Θεότητας, εἰς τὸ δεύτερον δὲ μέρος ὁ Ἰησοῦς πάλιν ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων Μίτραν καὶ ἐκφωνῶν τὸ « **ἡ Θεία χάρις** » χειροτονεῖ γονυκλινῆ εἰς Ἐπίσκοπον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν δύο πολυτίμων τούτων τῆς χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης εἰκόνων

Τῇ ὑποδείξει δὲ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Ἰωάννου Παπανικολάου Βιτζαρᾶ ἀποξύσαντες τὸ ὑπόχρισμα τῆς ἐγγύτατα τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀριστερᾶς τοῦ μεγάλου Ναοῦ παραστάδος εὕρομεν δι' ἐρυθροῦ χρώματος γεγραμμένα τὰ γράμματα

† CΥΩΟ; ΝΜ . ΙΡΟCΟΝΥ . Є . ΓЄΟΚ
ΝΕ . . Ψ . . Ν . . Ν . . . C
. . . Ο . . .
ΟΤ
ΤΙΝΟΝ
ΟΝΠΑΠ . . ΛΟ

ἀφ' ὧν οὐδεμίαν ἔννοιαν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξαγάγωμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον δὲ τοῦ παρεκκλησίου τῆς ἁγίας Θεοδοσίας ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου εὕρηται ἡ ἐπιγραφὴ

†

† ΙЄΡΑ ΘЄΟΔΟCΙΑ ЄΥΧΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΑΙΝΙCΑΝΤΟC
ΚΩCΙΑC ΚΑΛΑΡΓΙΡΟΥ.
1619.

Ἐπὶ ἀργυροῦ δὲ δίσκου τοῦ Ναοῦ φέροντος πέριξ 12 Προφήτας ἔχοντος καὶ τρεῖς θέσεις πρὸς πῆξιν τριῶν κηρίων ἀναγινώσκομεν

† ΔЄΗCΙC ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘЄΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑC ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ
ΤΖΙ; 13. ΚΥΡΙΑ ΚΑΤΑΠΩΛΗΑΝΗ[1].

1 Τὰ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ μεγαλοπρεπεστάτου τούτου Ναοῦ χρήζουσιν ἰδίας μονογραφίας, ἐν ᾗ καὶ μόνον ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεως καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ναοῦ τούτου, τῶν ἱερῶν διστύλων, τοῦ Θρόνου τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου, τοῦ ἱεροῦ κιβωρίου τῆς γυναικωνίτιδος τοῦ πολυσέπτου βαπτιστηρίου, τῶν ἐν αὐτῇ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν αὐτῷ διαφόρων ἱερῶν εἰκόνων, καὶ τῶν τοιούτων.

Παρὰ τῇ Μεσημβρινῇ πλευρᾷ τοῦ πολυσέπτου τούτου Ναοῦ, ἐθαυμάσαμεν τὸ πανάρχαιον βαπτιστήριον, ἔργον του δ'—ε'. καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, οὗτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑφ' ἡμῶν καταμετρηθεῖσαν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν οὕτως.

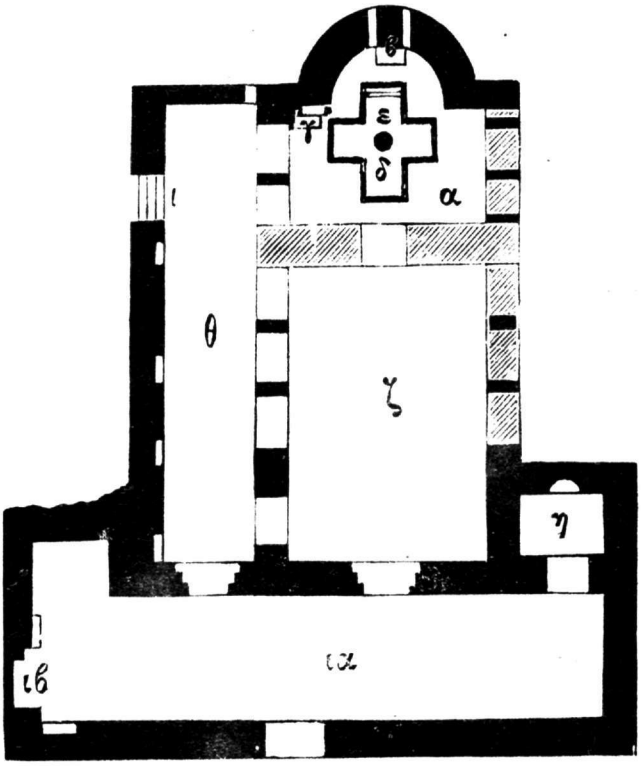

α') Ἐσωτερικὸς χῶρος τοῦ Βαπτιστηρίου ἐφ' οὗ
β') μεταγενεστέρα ἐπὶ τοῦ μύακος ἁγία Τράπεζα καὶ
γ') μεταγενεστέρα ἱερὰ πρόθεσις.
δ') Ἡ ἐν σχήματι Σταυροῦ ἱερὰ κολυμβήθρα, ἔχουσα τρεῖς βαθμίδας πρὸς Δυσμάς, δι' ὧν κατήργοντο οἱ βαπτιζόμενοι, καὶ τρεῖς πρὸς Ἀνατολάς, δι' ὧν ἀνήργοντο

πρὸς τὸ φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης προσβλέποντες.

Τὰ θωράκια τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰσὶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐφ' ὧν εἰσὶν ἐν ὅλῳ 38 ἀναγεγλυμμένοι Σταυροί.

ε') Ἡ ἱερὰ νησίς, ἐφ' ἧς ἱστάμενος ὁ Πρεσβύτερος ἐτελεσιούργει τὰς τρεῖς ἀναδύσεις καὶ τὰς τρεῖς καταδύσεις.

ζ') Ἐξωτερικὴ αἴθουσα τοῦ Βαπτιστηρίου, ἐν ᾗ ἐγίνοντο αἱ πρὸ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος διατυπώσεις τῆς κατηχήσεως τῶν πρὸς τὸ ἅγιον Βάπτισμα προευτρεπιζομένων ἀδελφῶν.

η') Σκευοφυλακεῖον ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ περὶ τὴν τελετὴν τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος χρειώδη· νῦν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

θ') Διάδρομος διὰ τῆς

ι') θύρας συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ.

ια') Γενικὸς Νάρθηξ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συστήματος τοῦ Βαπτιστηρίου διὰ τῆς

ιβ') θύρας συγκοινωνεῖ ὡσαύτως μετὰ τοῦ κυρίως Ναοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐν Πάρῳ ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ Βαπτιστηρίου.

Ἐν Πάρῳ ὡσαύτως εὕρομεν καὶ δύο παλαιοὺς κώδωνας, τὸν μὲν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἑκατονταπυληανῆς τοῦ 1592, (MDLXXXXII) τὸν δὲ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Μονῆς τῆς Νάξου, τοῦ 1575 (MDLXXV).

ιδ'). Ἐν Εὐβοίᾳ ἐξητάσαμεν τὴν τῷ 1566 ἱδρυθεῖσαν Μονὴν Γαλατάκη, ἐν ᾗ ἀνέγνωμεν καὶ ἀντεγράψαμεν τὰ ἑξῆς 4 πατριαρχικὰ σιγίλλια α') τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ 1574, οὗ τινος ἐλάβομεν καὶ φωτογραφικὸν ἀπότυπον, β') τοῦ Πατριάρχου Θεολήπτου τοῦ 1586, γ') τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου τοῦ 1669, καὶ δ') τοῦ Πα-

τριάρχου Κυρίλλου τοῦ 1755. Εἶτα ἐξητάσαμεν τὴν Μονὴν Γέροντος καὶ Μακρημάλη, ὁπόθεν καὶ λόγου τινὰ ἄξια ἀντικείμενα τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ προσεπορισάμεθα· πολλὰς δὲ φωτογραφικὰς εἰκόνας ἐλάβομεν ἐκ τῶν παρὰ τῇ Βάθειᾳ ἀρχαίων χριστιανικῶν ναῶν, τῶν διὰ μοναδικῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων κεκοσμημένων.

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ 1891 εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Διεύθυνσιν Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντα.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον περιελθόντων ἀντικειμένων τὰ μᾶλλον λόγου ἄξια εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 906 ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφὴ τοῦ 871 μ. Χ. ἣν πρῶτος ἀνέγνω καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρείας ἐν τῷ Β'. τόμῳ τεύχει ε'. σελ. 29, ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀντιπρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας Ἰωάννης Σακκελίων. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 917 παλαιὰ δίπτυχα τοῦ 1614, ἅτινα ἀνεύρομεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸ σπήλαιον ἀρχαιοτάτῃ Μονῇ ἁγίων Μ'. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 927 ἐν τῷ χωρίῳ Κάστρῳ, ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑφ' ἡμῶν εὑρεθὲν Ἅγιον ποτήριον τοῦ ΙΒ'.-ΙΓ'. αἰῶνος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 948 εἰκὼν Βυζαντιακοῦ τριμόρφου ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὑφ' ἣν εἰκονίζεται ὁ κατὰ τὸ 1592 ἱδρυτὴς τοῦ Ναοῦ τούτου Νικόλαος Ἱερεὺς Χαρμαντάνης μετὰ τῆς συμβίας καὶ τέκνων αὐτοῦ φερόντων τὰ ἐνδύματα τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 951 καὶ 952 ἑκατέρωσε τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἄνω τοῦ εἰκονοστασίου τιθεμέναι εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου ληφθεῖσαι

ἐκ τῆς ἐν Κυθήροις ἱερᾶς Μητροπόλεως τοῦ Ἐσταυρωμένου. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 981 ἀρχιερατικὸν ἐπιγονάτιον ΙΕ'.—ΙϹ'. αἰῶνος ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐν Κυθήροις ἐπὶ τοῦ φρουρίου κειμένου Ναοῦ Παναγίας τῆς Ὀρφανῆς, ἐν ᾗ δι' ἐλαιογραφίας λόγου ἀξίας παρίσταται τὸ «Μαρία μή μου ἅπτου»[1]· Ὑπ' ἀρ. 996 ὁ Σεβ. ἐπίσκοπος Νάξου κ. Γρηγόριος ἐδωρήσατο ἡμῖν τὴν ἀρχιερατικὴν ῥάβδον τοῦ τελευταίου Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου τοῦ κατὰ τὸ 1821 ἐν Τριπόλει ὡς ὁμήρου μεταβάντος καὶ ἐκεῖ θανόντος[2]. Ἡ ὑπ' ἀρ. 998 πολυτιμωτάτη εἰκὼν τῆς εὑρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Πάρῳ ναοῦ τῆς ἑκατονταπυλιανῆς, ἐν ᾗ παρίσταται ἡ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἀνασκαφὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦ ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς Τιμίου ξύλου, καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μακαρίου ὕψωσις αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 999 λόγου ἀξία εἰκών, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς ὡς μέγας Ἀρχιερεὺς ἐκφωνῶν τὸ «ἡ θεία χάρις» χειροτονεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰάκωβον πρῶτον Ἱεράρχην Ἱεροσολύμων. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1013 καὶ 1014 χρυσοῦφαντα χρυσόκλαδα ἐπιτραχήλια. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 1036 καλλίστης Βυζαντιακῆς τέχνης Σταυρός, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἀφ' ἑνὸς ἡ σταύρωσις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ βάπτισις, μετὰ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου. Τὰ ὑπ' ἀριθ. 1112 καὶ 1114 ἀντιμήνσια, τὸν μὲν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Σιλβέστρου τοῦ 1724, τὸ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σίφνου κ. Κοσμᾶ τοῦ 1714· τὸ ὑπ' ἀριθ. 1123 λόγου ἄξιον πράσινον μεταξωτὸν χρυσόκλαδον στοιχάριον ἐκ τῆς Μονῆς Γαλατάκη, οὗτινος εἰκόνα ἰδὲ ἐν τέλει Πίναξ Β. 1. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1122 ἐκ τῆς αὐτῆς Μονῆς Ἅγιον ποτήριον.

1. Εἰκόνα καὶ περιγραφὴν τούτου ἰδὲ ἐν τέλει. Πίναξ Β. 5.
2. Ὡσαύτως ἰδὲ ταύτην ἐν τέλει Πίναξ. Β. 11.

Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, γινώσκετε, Κύριοι, ὅτι οἱ πειραταὶ μετὰ λύσσης ἐπιτρέχοντες, κατέστρεφον τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους χώρας, ἐφ' ᾧ τὰ ἀπαραίτητα τῶν νήσων «*Κάστρα*» ἢ «*Λόζιες*» καὶ τὰ «*Παραπόρτζα*» ὅσα οἱ νησιῶται γινώσκομεν, καὶ ἐν οἷς οἱ κάτοικοι ἐγκλειόμενοι, ἠμύνοντο κατὰ τῶν ληστοπειρατῶν τούτων.

Ἐφέτος κατὰ τὴν ἐν τῇ Παππῴᾳ ἡμῖν νήσῳ Σικίνῳ περιοδείᾳ ἡμῶν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Νεκροταφείου, μεταξὺ σωροῦ ἀπερριμμένων πραγμάτων, εὗρον τὸ ὑπ' ἀρ. 1179 ἐπὶ χάρτου χειρόγραφον ιζ'. αἰῶνος «Εὐχὴ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Καλλίστου, εἰς ἐπέλευσιν βαρβάρων καὶ ἐπιδρομὰς ληστῶν φθοροποιῶν». Ἡ εὐχὴ δ' αὕτη, ὡς παρετηρήσαμεν, δὲν περιέχεται ἐν τῷ Εὐχολογίῳ εἰς τὰς ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσι γνωστὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου. Ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ τεμαχίῳ χάρτου ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ, εὗρον καὶ τὴν ἑξῆς σημείωσιν.

«Αὐτὴν τὴν εὐχὴν τὴν εἶχα ἀπὸ τὸ ἅγιον ὄρος καὶ τώρα τὴν ηὗρα καὶ τὴν ἐξανάγραψα, καὶ αὔριον μετὰ τὴν λειτουργίαν κράξε τοὺς ἱερεῖς ψάλλοντες τὴν παράκλησιν, ἂς τὴν διαβάσουν καὶ αὐτὴν ἕνας ἕνας μὲ κατάνυξιν φορεμένοι τὰ πετραχήλια, καὶ ἔτζι κάμετε κάθε κυριακὴν εἰς τὸν Σταυρὸν λειτουργόντας ὁ ἐνορίτης ἀργότερα, διὰ νὰ εὑρεθοῦν οἱ ἄλλοι ἱερεῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν».

Ὑπ' ἀριθ. δὲ 1182 κατεχωρίσαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 3336 ἀποσταλὲν ἡμῖν Ἀγγλικὸν περιοδικὸν τὸ «Ἀθήναιον», ἐν ἐν ᾧ ἐν σελ. 458-9 ὁ λόγιος Fr. Halbher δημοσιεύει ὀκτὼ λόγου ἀξίας χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, ἔνθα εὗρε καὶ σταυρὸν φέροντα ἀκριβῶς τὸν τύπον τῶν γραμμάτων Α καὶ Ω τῆς Ἀποκαλύψεως, οἷον φέρει ὁ σταυρός, ὃν ἡμεῖς εὕρομεν ἐν τῇ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Δ'. Ἡ ἐν τῷ Ζαππείῳ ἔκθεσις καὶ αἱ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διαλέξεις καὶ ὁμιλίαι ἡμῶν.

Διὰ τῆς ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου 1890 πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς τοῦ διασήμου ἁγιογράφου Λουδοβίκου Θειρσίου, ἐδήλου ὑμῖν οὗτος ὅτι, εἰς ὄνομα ἡμῶν ἀπεστάλη τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὰ πρωτότυπα τῶν ἁγιογραφικῶν αὐτοῦ σχεδιαγραφήματα, ὅπερ τῇ 18 Μαρτίου 1891 ἀνοίξαντες ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας Θεοδώρου Παπακωνσταντίνου, Σακελλαρίου, Κ. Πρινοπούλου, Σ. Χατζηγιαννοπούλου καὶ Ι. Λαμπάκη, εὕρομεν ἐν αὐτῷ 29 ἐν ὅλῳ κυλίνδρους, οὓς τῇ ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου παρεδώκαμεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως σχηματισθεῖσαν ἐπιτροπείαν, ἀποτελουμένην ὑπὸ τῶν συμβούλων κ. Ν. Διαμάντη, Γ. Ι. Δουρούτη καὶ Ἐμμ. Λαμπάκη, ἥτις ἀναπτύξασα τοὺς κυλίνδρους, εὗρεν ἐν ὅλῳ περιέχοντας 111 ἁγιογραφίας, ὧν δύο ὡσαύτως καταγραφεῖσαι, εἰσὶν ἄσχετοι πρὸς τὴν χριστιανικὴν τέχνην. Ἐκ διαφόρων δὲ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν σημειώσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Λουδοβίκου Θειρσίου, συνεγράψαμεν τὸν ἐκ σελ. 46 κατάλογον τῆς ἐν τῷ Ζαππείῳ ἐκθέσεως, ἐν ᾧ λεπτομερῶς ἀναφέρομεν τὰς περὶ προσκτήσεως τῶν ἔργων τούτων φροντίδας ἡμῶν, καὶ τοῦ συμβούλου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἐμμ. Λαμπάκη, βιογραφικὰς περὶ τοῦ Θειρσίου μετὰ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ σημειώσεις περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἔργων αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζωηρᾶς δράσεως, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐγκρίτων ἁγιογραφικῶν ἔργων αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης. Ἐν τῇ συγγραφῇ δὲ ταύτῃ κατελήγομεν διὰ τῆς ἀξιωματικῆς προτάσεως ἡμῶν ταύτης, ὅτι ἡ ἔκθεσις αὕτη ὀφείλει νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως **Χριστιανικῆς πινακοθήκης**, καὶ τῆς ἱδρύσεως ἰδίας **σχολῆς** τοῦ κλάδου τῆς Χριστια-

νικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης, ἐν ᾗ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες καλλιτέχναι ἁγιογράφοι (σελ. 17).

Τῇ 10 Νοεμβρίου 11 π. μ. ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας κ. Ἀριστείδης Παππούδωφ ἐπισήμως ἐν τῷ Ζαππείῳ ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκθέσεως, ἡμεῖς δὲ παρ' αὐτοῦ λαβόντες τὸν λόγον ἐλέξαμεν τάδε :

Κύριοι,

»Ἁπλᾶ τινα μονογράμματα, συμπεπλεγμένα μετ' ἀγκύρας ἢ Σταυροῦ, καὶ μυστικαὶ συμβολικαί τινες παραστάσεις τοῦ νέου Δόγματος, ἀπετέλουν τὸν μόνον διάκοσμον τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας.

»Πλὴν ταῦτα, ἐν δόξῃ καὶ θριάμβῳ ἐξελθόντα τῶν σπηλαίων καὶ τῶν κατακομβῶν, ἀπετέλεσαν τὰ λαμπρὰ ψηφοθετήματα τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὰς σεμνὰς γραφὰς τοῦ Cimabue, τοῦ Duccio, τοῦ Dafiesole καὶ τῶν γιγάντων Μιχαὴλ Ἀγγέλου τοῦ Τιτιανοῦ, τοῦ Ῥαφαήλ, τῶν Πανσελήνων καὶ τοῦ Λουδοβίκου Θειρσίου, πρὸ τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου τὴν στιγμὴν ταύτην ἱστάμεθα.

»Ὁ Λουδοβῖκος Θείρσιος μαθητὴς τῶν περιφήμων Schorn καὶ Schwanthaler, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν τύπων τῆς Βυζ. ἁγιογραφίας, ὡς αἱ εἰκόνες αὐτοῦ, καὶ ἰδία ἡ τῶν Μυροφόρων τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Βαϊφόρου, καὶ τῆς Β'. Παρουσίας δηλοῦσιν, ἐξετέλεσε τὰ πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως ἔργα ταῦτα, δι' ὧν, ὡς διὰ φακοῦ τινος καταδείκνυται ἡμῖν τὸ ἐπιβάλλον μεγαλεῖον τῆς σοβαρᾶς χριστιανικῆς τέχνης, ἥτις, ἀπὸ τῆς Πόλεως τοῦ *Βυζαντίου*, ἐν ᾗ τὰ τελειότατα ἔργα τοῦ εἴδους τούτου παρήχθησαν, καὶ *Βυζαντιακὴ* τέχνη ὑπὸ πάντων ἐκλήθη.

»Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα τοῦ Λουδοβίκου Θειρσίου, δὲν θα ἦτο δυνατὸν μετὰ τοσαύτης ζωῆς καὶ δυνάμεως νὰ ἐκφράσωσι τὴν σοβαρὰν ταύτην τῆς Βυζ. τέχνης μεγαλοπρέπειαν, ἐὰν μὴ ὁ Βυζαντιακὸς τύπος, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ὁ ἡμέτερος τεχνίτης, δὲν ἐνεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐπιβάλλον τοῦτο μεγαλεῖον, καὶ τὴν τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος ἐμπρέπουσαν ἱερὰν σεμνότητα καὶ εὐπρέπειαν.

»Ἕνεκα δὲ τῆς μετ' ἐπιστήμης γνώσεως τοῦ κλάδου τούτου, ὁ Λουδοβῖκος Θεῖρσιος προσκληθεὶς, ἐπαφῆκεν ἡμῖν ἐν Ἀθήναις αἰώνιον τῆς τέχνης αὐτοῦ μνημεῖον τὰς ἐφ' ὑγροῖς γραφὰς τοῦ Ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, δι' ἃς μετὰ τὸ πέρας τούτου Αὐταῖς Βασιλικαῖς χερσὶν ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

»Κατὰ τὸ ἔτος 1860 ὁ Λουδοβῖκος Θεῖρσιος προσκληθεὶς, μετέβη εἰς Πετρούπολιν ὅπως παγιώσῃ Βυζαντιακὴν Σχολὴν ἁγιογραφίας, μορφώσῃ μαθητὰς καὶ ἀφήσῃ διαδόχους τῆς τέχνης.

»Αὐτὴ ἡ Μεγαλειοτάτη Αὐτοκράτειρα, ὑπὸ ζωηροῦ, ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης κατείχετο ἐνδιαφέροντος, ἡ δὲ Ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, Μεγάλη Δούκισσα Μαρία Νικολάγεβιτς, ἥτις ἦν καὶ Πρόεδρος τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν ὡραίων τεχνῶν, διὰ τοῦ Ἀντιπροέδρου ταύτης Πρίγγιπος Γαγγάριν, ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Οἴκου, καὶ τίς ὁ σκοπὸς τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ ἐν Πετρουπόλει.

»Ὡς λαμπρὸν τότε τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ὑπόδειγμα ὁ Λουδοβῖκος Θεῖρσιος, ἐζωγράφισε τὰς δύο Ἀνακτορικὰς ἐκκλησίας τῶν δύο Μεγάλων Δουκῶν Μιχαὴλ καὶ Νικολάου Νικολάγεβιτς, ἀδελφῶν τοῦ ἀοιδίμου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'.

»Πλὴν δὲ τούτων, ὁ Λουδοβῖκος Θεῖρσιος προσκληθεὶς, ἐζωγράφισεν ἐν Καρλσρούῃ καὶ τὸν Ναὸν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Μαρίας Μαξιμιλιανόβνας·

»Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λονδίνῳ ὀρθοδοξοι ναοὶ περικοσμοῦνται ὑπὸ τῶν καθαρῶς ἔργων τοῦ Θειρσίου.

»Τὰ πρωτότυπα δὲ σχεδιογραφήματα ταῦτα, ἅτινα ἐκ παντὸς τρόπου ἐπεθύμουν, ὅπως ἀποκτήσωσιν αἱ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἰδίως αἱ ἐν Μονάχῳ πινακοθῆκαι, ὁ Λουδοβῖκος Θεῖρσιος προὐτίμησεν ὅπως ἀποστείλῃ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ ἰοστεφάνους Ἀθήνας, ἀποδείξας οὕτως ἑαυτὸν ἀντάξιον υἱὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σοφοῦ φιλέλληνος Εἰρηναίου Θειρσίου.

»Διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ἐθνικὴ τῷ Λουδοβίκῳ Θειρσίῳ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη.

»Ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐκτιθεῖσα τὰ ἔργα

ταῦτα σκοπεῖ τὸ μέν, ὅπως δείξῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, πῶς αὕτη ἀπὸ τέχνης ἀτέχνου εἰς καλλιτεχνίαν ὑψοῦται, τὸ δὲ ὅπως γενικεύσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς καταπεπτωκυίᾳ Ἐκκλησιαστικῇ Ἁγιογραφίᾳ, πρὸς δὲ σκοπεῖ ὅπως, διὰ τῶν ἔργων τούτων καταδείξῃ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς παρ' ἡμῖν ἱδρύσεως Χριστιανικῆς Πινακοθήκης, καὶ τῆς ἱδρύσεως ἰδίας Σχολῆς τῆς Βυζαντιακῆς ἁγιογραφίας, ἐν ᾗ νὰ μορφῶνται Ἕλληνες Ἁγιογράφοι, μετὰ σχεδίου καὶ ἐκ φύσεως σπουδάζοντες τοὺς ἀρχαίους σοβαροὺς Βυζαντιακοὺς τύπους, πάσῃ δυνάμει δὲ ἀποφεύγοντες, πᾶν ὅ,τι ξένον καὶ ὀθνεῖον τυγχάνει τῆς παλαιγενοῦς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

»Ἡ καθ' ἡμᾶς ἑταιρεία ἐκφράζει εὐχαριστίας τῇ ἐπιτροπείᾳ τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ φιλοξενείᾳ, ἀλλ' ἐκφράζει ὡσαύτως καὶ τὸν βαθὺν πόνον καὶ τὴν λύπην αὐτῆς, ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἐλλείψει ἰδίου οἰκοδομήματος Χριστιανικοῦ Μουσείου, τὰ πολύτιμα ταῦτα ἀντικείμενα περιελισσόμενα, θέλουσι κατακλεισθῇ ἐν σκοτεινοῖς κιβωτίοις, καὶ ριφθῶσιν εἰς κάθυγρα τῆς ἑταιρείας ὑπόγεια.

Κύριοι,

»Ἂν ἔργον ἡμῶν ἦν ἡ **πρόσκτησις** τούτων, ἔργον μερίμνης **πατρικῆς Κυβερνήσεως ἐστὶν ἡ διάσωσις αὐτῶν.**

»Πρὸς τοῖς ἔργοις τούτοις ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία συνεκτίθησι καὶ τὴν δωρηθεῖσαν τῇ ἑταιρείᾳ συλλογήν, τοῦ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ γνωστοῦ Βυζαντινολόγου κ. Ἀλεξ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου αὐτῆς.

«Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι πολύτιμος, διότι πολλὰ τῶν ἱστορικῶν τούτων τοῦ Βυζαντίου οἰκοδομημάτων καταστραφέντα, ἐν μόναις ταῖς ἀπεικονίσεσι ταύταις ἡμῖν διεσώθησαν.

»Μετὰ τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης συνεκτίθεμεν καὶ ἡμεῖς διαφόρους ἀρχιτεκτονικὰς κατόψεις ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν, οὓς ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδίως περιηγήσεσιν ἡμῶν, χάριν τῆς ἐπιστήμης ἡμεῖς αὐτοὶ κατεμετρήσαμεν καὶ περιεγράψαμεν.

»Εἴθε κύριοι, ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἧς σήμερον σεμνῶς τὰ ἐγκαίνια

τελοῦμεν, εἴθε, ὅπως γίνῃ ἀφορμὴ καὶ ληφθῶσι μέτρα τινὰ παρὰ τῆς Σ. Κυβερνήσεως, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου, οὗ, ὑπὸ τὴν εὐμενῆ προστασίαν τῆς Α.Μ. τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἐπιτίμου Προέδρου, καὶ ὑπὸ τὰς ἐνδελεχεῖς μερίμνας τοῦ τακτικοῦ ἡμῶν Προέδρου κ. Ἀριστείδου Παπποῦδωφ, μετ' ἀγάπης καὶ ζήλου ἤψατο ἡ καθ' ἡμᾶς Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.»

Τῇ παρακλήσει εἶτα τοῦ Διοικητικοῦ συμβουλίου τῇ μὲν 1 Δεκεμβρίου 1891 ἐν τῷ Ζαππείῳ ὡμιλήσαμεν περὶ τῆς Βυζαντιακῆς ἁγιογραφίας τῇ δὲ 13 Δεκεμβρίου 1891 περὶ Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἰδίως περὶ τῶν Βυζαντιακῶν ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ἅτινα ἔξωθεν τῶν Ναῶν σχηματίζουσι τὸ ἱερὸν μονόγραμμα Ἰ η σ ο ῦ ς Χ ρ ι σ τ ὸ ς καὶ ἄλλα χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Τὶς ἡ ἐκ τῆς Ἁγιογραφικῆς ταύτης ἐκθέσεως εἰς τὸν τόπον ἡμῶν ὠφέλεια, ἐγένετο δῆλον ἐκ τῶν γενικῶς ἀρίστων κρίσεων τοῦ τύπου, ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἔδειξε τὸ κοινόν, καὶ ἐξ ὅσων ἡ κ. Καλλιόπη Κεχαγιᾶ ἀνέφερε κατὰ τὴν ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ «Παρνασσοῦ» 3 Ἰανουαρίου περὶ τέχνης, μεστὴν ἐννοιῶν λαμπρὰν αὐτῆς ὁμιλίαν.

Ἄστοργον διαγωγὴν πρὸς τὰ θαυμάσια ταῦτα ἔργα, ὡς εἷς ἄνθρωπος, εἷς μόνον ἐπεδείξατο, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων, ὡς ἤδη ἠκούσατε καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀνέγνωτε.

Τῇ Διευθύνσει κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνετέθησαν καὶ δύο λυπηρὰ καθήκοντα, δύο πένθιμοι προσφωνήσεις, ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου τῶν Λατίνων Ἰ. Μαραγκοῦ, ἐπιτίμου μέλους καὶ δωρητοῦ, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ὀτρηροῦ Βυζαντινολόγου Ἀλ. Πασπάτη ἀντιπροέδρου τῆς ἑταιρείας καὶ δωρητοῦ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συλλογῆς τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχαίων Χριστιανικῶν οἰκοδομημάτων.

Ταῦτα, Κύριοι, ἐν συντόμῳ εἰσὶ τὰ ἔργα ἡμῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1891.

Ὁ Κύριος, ὁ εὐλογῶν τοὺς ἐπ' Αὐτὸν πεποιθότας, ἐνισχύων ἡμᾶς, ἃς εὐλογήσῃ τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀρξαμένου νέου ἔτους τοῦ 1892.